

ПРОНОМІНАТИВНИЙ АД'ЄКТИВ ЯК ЗАСІБ ТЕКСТОТВОРЕННЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (53)

УДК81'42'367.626

DOI: 10.24144/2663-6840/2025.1(53).72–77

Гериш Н. Пронімінативний ад'єктив як засіб текстотворення; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено прономінативному ад'єктиву як засобу текстотворення, який має дві позиції, а саме: займенник *це* використовується як звичайне субстантивне слово або займенник *це* використовується як один із головних компонентів біномінативного речення.

Актуальним є визначення ролі анафоричних відношень у семантичній організації речення та суміжних синтаксичних конструкцій. Відомо, що людина у мисленнєво-комунікативній діяльності оперує не стільки мовними одиницями, а скільки конструктами, які мають різноманітну маніфестацію у синтаксичних моделях та тексті.

Мета дослідження – дослідити та описати актантні (аргументні) та предикатні анафоричні відношення з прономінативним ад'єктивом.

Виконання поставленої мети зумовило реалізацію таких завдань: 1) узагальнити поняття анафоричних відношень як різновид семантичних; 2) дослідити анафоричні відношення з прономінативним ад'єктивом *це* у художньому тексті.

Звернено увагу на те, що займенник *це* є універсальним анафоро-дейктичним словом, яке може відсилати до будь-якого фрагмента тексту. Анафоричний конструкт співвідноситься з антецедентом (смісловим джерелом), який репрезентований семантичними актантами та семантичними предикатами. З позицій семантичного синтаксису виділено актантну і предикатну анафори. Під актантною (аргументною) анафорою розуміємо відношення між семантичними актантами (аргументами), які полягають в тому, що в смисл одного семантичного актанта входить відсилання до другого, під предикатною – відношення між анафоричним конструктом *це* і предикатом. Антецедент як компонент анафоричних відношень репрезентований кількома типами конструкцій: окремими словами, словосполученнями, цілісною синтаксичною конструкцією, великими відрізкамі тексту, а саме: іменником з прийменником, субстанти-вованим прикметником, дієслівним словосполученням. Займенник *це* в синтаксичних конструкціях може виступати суб'єктом і об'єктом. Зв'язок між анафоричним конструктом та антецедентом встановлюється на рівні однієї синтаксичної конструкції або на рівні суміжних синтаксичних конструкцій, абзаців. Анафоричний зв'язок може поєднувати предикативні частини синтаксичної конструкції, суміжні синтаксичні конструкції і водночас виступає засобом зв'язування інформації в тексті. Займенник *це* вживається у випадку відсилання адресата до попереднього контексту – ретроспективних анафоричних відношень, які утворюються в результаті згадування прономінативним ад'єктивом *це* предиката з семантичними аргументами (актантами), а також у випадку відсилання до наступних фрагментів контексту – проспективних анафоричних відношень, які утворюються за допомогою препозиції займенника *це* та постпозиції предиката з аргументами (актантами). Пронімінативний ад'єктив *це* співвідноситься із наступним антецедентом, що й кваліфікуємо як катафоричні відношення. Займенник *це* переносить смисл однієї синтаксичної конструкції в другу синтаксичну конструкцію і робить її залежною від першої. При предикативних анафоричних відношеннях анафоричний конструкт може співвідноситися з однією клаузою, двома клаузами, трьома клаузами, п'ятьма клаузами. Висвітлено участь ад'єктиву у вираженні актантної, предикатної та предикативної анафор.

Як показують результати дослідження, займенник *це* слугує засобом компресії, економії тексту, а також співвіднесення з окремим словом, словосполученням, реченням чи текстом, виступаючи водночас засобом як граматичної, так і семантичної організації тексту. Пронімінативний ад'єктив *це* виступає одним із компонентів когезії текстової організації.

Ключові слова: анафоричні відношення, прономінативний ад'єктив, актантна, предикатна та предикативна анафори, клауза, анафоричний конструкт.

Формулювання проблеми. Сучасна світова лінгвістика на вивчення анафори як семантичної категорії, яка реалізується на синтаксичному рівні. Анафоричні відношення пропонуємо розглянути в системі складних речень. Дослідники відзначають, що одним із важливих засобів текстового зв'язку є вказівні займенники як у самостійному, так і в агрибутивному вживанні.

Актуальність досліджуваної теми полягає у визначенні ролі анафоричних відношень у семантичній організації синтаксичних конструкцій, суміжних синтаксичних конструкцій. Відомо, що людина у мисленнєво-комунікативній діяльності оперує не стільки мовними одиницями, а скільки конструктами, які мають різноманітну маніфестацію у синтаксичних моделях та тексті.

Аналіз досліджень. Розробка, обґрунтування теоретичної основи й проблеми семантичної структури українського речення та його організації розглядали І.Р. Вихованець [Вихованець 2004], К.Г. Городенська [Городенська 2004], В.М. Русанівський, Н.В. Гуїванюк [Гуїванюк 1999], А.П. Загнітко [Загнітко 2011], Н.І.Іваницька, В.І.Кононенко [Кононенко 2012], М.В.Мірченко, К.Ф.Шульжук [Шульжук 2004].

Мета дослідження – дослідити та описати актантні (аргументні) та предикатні анафоричні відношення з прономінативним ад'єктивом.

Виконання поставленої мети зумовило реалізацію таких завдань: 1) узагальнити поняття анафоричних відношень як різновид семантичних; 2) дослідити анафоричні відношення з прономінативним

ад'єктивом це у художньому тексті.

Методи дослідження. Вибір методів і прийомів зумовлений специфікою матеріалу дослідження. Для розв'язання поставленої мети і завдань використано такі методи і прийоми: метод суцільної вибірки із художніх текстів; описовий метод для опису анафоричних відношень як різновиду семантичних; прийом контекстного аналізу для визначення анафоричних відношень з компонентом це.

Виклад основного матеріалу. Морфологічна кваліфікація *це* в сучасній лінгвістиці має два трактування: 1) як частки; 2) як займенника. Так, О. М. Пешковський у реченнях типу «Відмова – *це* подвійний удар» (С. Процюк «Маски опадають повільно») [Процюк 2011] визначав займенник *це* як видільну частку [Гуйванюк 1999, с.52], Л. А. Булаховський – як вказівну частку [Гуйванюк 1999, с.52]. Дослідники говорять про те, що потрібно диференціювати *це* як частку і *це* як займенник, адже відмінність полягає в тому, що: 1) займенник *це* має антецедент (за анафоричними відношеннями), або позначає позамовний об'єкт або ситуацію; частка не має антецедента; 2) займенник виступає окремим членом речення, тоді як частка не може виступати членом одного з речень, а до іншого [Гуйванюк 1999, с.52].

Щодо функціонування прономінативного ад'єктива *це*, то дослідники визначають такі дві позиції: 1) займенник (*це*) використовується як звичайне субстантивне слово: «*Вербовський засміявся. І це було найстрашніше*» (Д. Білий «Заложна душа») [Білий 2004] 2) займенник (*це*) використовується як один із головних компонентів біномінативного речення, причому (*це*) не є іменником. Дослідники вважають, що займенник (*це*) є універсальним анафоро-дейктичним словом, яке може відсилати до будь-якого фрагмента тексту (від слова до тексту) і до будь-якого фрагмента дійсності [Гуйванюк 1999, с.52].

Отже, когнітивний напрямок дослідження відходить від частиномовної приналежності прономінативного ад'єктива *це* і звертає увагу на його роль в анафоричних конструкціях.

З позицій семантичного синтаксису можна виділити актантну та предикатну анафори. Під актантною (аргументною) анафорою розуміємо відношення між семантичними актантами (аргументами), які полягають в тому, що у смисл одного семантичного актанта входить відсилання до другого, під предикатною – відношення між анафоричним конструктом *це* і предикатом.

Анафоричний конструкт *це* співвідноситься з антецедентом (смісловим джерелом), який репрезентований:

1) семантичними актантами (аргументами): «*Пустка. Пороженеча. Це найжасливіше*» (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002].

2) семантичним предикатом: «– *Масте*, – обернувся ромей до тих, що ховалися за ним, сказав *це* з *таким* вдоволенням, ніби малював не Сивоок, а він сам, царським жестом вказував на візерунки, закликав тих своїх супутників до нової суперечки, але тим заціпило, вони тільки переводили погля-

ди з візерунків на босого, зодягненого білу сорочку й якусь там стару накидку молодого варвара» (П. Загребельний «Диво»); «–*Прибери. –Це можна й навпомацки*, – сказав Торд-старший, – але *золото лічити ми звикли при світлі*» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002].

У синтаксичному вимірі антецедент може бути репрезентований кількома типами конструкцій: окремими словами, словосполученнями, цілісною синтаксичною конструкцією, великими відрізами тексту:

1) іменником з прийменником: «*Мені все-таки хочеться, щоб ми зустрілися завтра в Софії. Для нас з вами – це прекрасне місце для розмов*» (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002];

2) субстантивованим прикметником: «*Бузина поставив своє прізвище, альбом вийшов у світ, його хвалили, хвалили й Бузину, і він, здається, навіть продемонстрував якусь там скромність, бо не вискакував ні в кандидати, ні в доктори наук, так і лишився молодшим науковим працівником, єдине, чого зажагував – це перейти у відділ професора Отави, що для нього було зроблено, не питаючи думки керівника відділу*» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

3) нечленованим словосполученням: «*Я хотів з вами порадитися, Гордію Всеволодовичу, як з старшим товаришем, якого я ціную і поважаю... Ваш авторитет...*

– Не треба *про це*, – спинив його професор» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

4) дієслівним словосполученням:
«*Що ми вже не можемо знайти партизанів?*
– Якщо *це* так легко, тоді фашисти вже давно їх познаходили» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

5) цілісною синтаксичною конструкцією: «*На початку березня з-під тих острівців полізли перші підсніжники, дерева взялися бруньками, берези пустили. Це вже була весна*» (В. Шкляр «Чорний Ворон»); «– *Я вперше йому збрехав. Ти не уявляєш, отамане, як мені тяжко було це зробити, але брехня веде за собою брехню*» (В. Шкляр «Чорний Ворон»)[Шкляр 2009].

Займенник *це* в синтаксичних конструкціях може виступати:

1) суб'єктом: «*Ти посміхнешся, почувши, але для мене – це надзвичайно важливо*» (П. Загребельний «Диво»); «*Це сталося так несподівано, так швидко*» (П. Загребельний «Диво»); «*Це прекрасно*» «*Це найжасливіше*» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

2) об'єктом: «*Як він [батько] промчав ті двадцять верстов, нещадно б'ючи коней, аби швидше нас врятувати, як гукав на Десні перевозу і як далі летів – про це довго гомоніли подорожні*» (О. Довженко «Зачарована Десна»)[Довженко 2008].

Мовознавці висловлюють різні думки щодо займенника *це*, який за функціональним та семантичним навантаженням репрезентує зв'язність смислових відношень [Гериш 2012-2013, с.42-43] у висловленнях.

Зв'язок між анафоричним конструктом *це* та антецедентом (смісловим джерелом) встановлюється:

1) на рівні однієї синтаксичної конструкції з використанням анафоричного зв'язку: *«Святополк же коли й має намір перебрати свого найнебезпечнішого супротивника, то зробить це потаємно й зненацька»* (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

2) на рівні суміжних синтаксичних конструкцій, абзаців: *«Давай утікати, – сказав Лучук Сивоок. – Давно вже сверблять мені ноги дати драгла від цього кендюха»*.

«– Думав про це ще з Києва, – тихо мовив Сивоок» (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002].

Отже, анафоричний зв'язок може поєднувати предикативні частини синтаксичної конструкції, суміжні синтаксичні конструкції і виступати засобом зв'язування інформації в тексті.

Займенник *це* вживається у випадку відсилання адресата до попереднього контексту – ретроспективних анафоричних відношень, які утворюються в результаті згадування прономінативним ад'єктивом *це* предиката з семантичними аргументами (актантами), наприклад: *«Ката облили водою, але це не допомогло»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002], а також у випадку відсилання до наступних фрагментів контексту – проспективних анафоричних відношень, які утворюються за допомогою препозиції займенника *це* та постпозиції предиката з аргументами (актантами), наприклад: *«– Бачте, це таке делікатне питання... Йдеться про... як їх.. Про мозаїки»* (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002].

Прономінативний ад'єктив *це* співвідноситься із наступним антецедентом, що й можна кваліфікувати як катафоричні відношення, наприклад: *«Кость в'яло подумав: це нісенітниця – друкувати українською мовою “російська”...»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть») [Антоненко-Давидович 2005].

Текстова категорія узагальнення в синтаксичній конструкції реалізується у сполученні *все це*: *«Розкидані книжки, штани на подушці, наган на столі – все це було німе й глухе»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005].

Займенник *це* переносить смисл однієї синтаксичної конструкції в другу синтаксичну конструкцію і робить цю синтаксичну конструкцію залежною від першої.

Важливою функцією займенника *це* в тексті виступає компресія – явище, зумовлене такою властивістю, як здатність до високого ступеня узагальнення.

Прономінативний ад'єктив *це* найчастіше вживається в постпозиції і може співвідноситися лише з окремою предикативною частиною складної синтаксичної конструкції: *«Враження було таке невідступне, що Лучук свого лука посунув далі за спину, щоб не впадав в око, а Сивоок перекинув свою важку палицю з правої руки в ліву, але вчасно збагнув, що це нічого не змінює в його становищі, бо лівий*

дружинник дивився на нього так само пильно, як і правий, а на випадок чого правою рукою махнути буде підкористіше, тому знову узяв палицю в праву руку» (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]. Порівняймо ще: *«Ясна річ, професор Адальтберт Шнурре не мав жодного уявлення про те, що ховається в золотому мороку київських соборів, бо всі публікації, які досі були, – це жалюгіддя, просто ніщо, і коли колега Отава буде такий ласкавий...»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002].

В біномінативних реченнях займенник *це* виступає поруч з іншим головним членом:

«Це кляте повітове місто з його безглуздими брудними завулками, шопою на базарі, незграбними розжевими купецькими домами, місто, де всі знають про кожного всяку дрібницю й одне одному осточортіли, це місто – свідок» (Б. Антоненко-Давидович «Смерть») [Антоненко-Давидович 2005].

Прономінативний ад'єктив *це* вживається в препозиції і постпозиції щодо антецедента, який розташовується всередині, як в анафоричних, так і в катафоричних відношеннях, наприклад: *«– Ви знаєте... Це неможливо! Це підриває авторитет. Фірсов учора виступав п'яний на вчительських зборах!.. Це треба конче поставити на порядок денний»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть») [Антоненко-Давидович 2005].

Іменні речення, у формуванні яких бере участь займенник *це*, можуть бути трьох типів: 1) речення з предикативними елементами, зокрема дієслівною зв'язкою; 2) речення із займенниковою зв'язкою: *«Тепер я твердо знаю, це й не убачивши його, що професор Оссендорфер – це колишній денщик штурмбанфюрера Шнурре, а також асистент професора Шнурре»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]; 3) матричні “малі клаузи”, тобто речення, де немає предикативних елементів (*Місто – вокзал*). Останні речення мають два різновиди: 1) біномінативні речення, зокрема з прикметником, речення характеристики та речення ідентифікації; 2) речення, які не мають двох номінативів. У художніх текстах використовуються речення із займенниковою зв'язкою, де інтерпретація субстантивного *це* є суперечливою, наприклад: *«Тепер знав Агапіт, що християнство – це вік похилий»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]; *«Отже, світло є добро, а матерія – це принцип і сфера зла»* (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002]; *«Церква – це небо на землі, місце, де Отець Небесний обитас й рухається»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]. Наведені синтаксичні конструкції із займенниковою зв'язкою можна трансформувати в речення з матричними “малими клаузами”, опустивши компонент *це*. Подібні конструкції можна трансформувати за допомогою компонента *не*, порівняймо: *«Тепер знав Агапіт, що християнство – не це вік похилий»* (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]. Заперечна частина вживається щодо референта займенника *це* і не підтверджує його конструкт, співвідносний зі словом *християнство*, водночас заперечення не поширюється на словосполучення *вік похилий*, адже при трансформації називаємо не *це*.

«Отже, світло є добро, а матерія – не це

принцип і сфера зла» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002]. Заперечна частка щодо референта займенника *це* і не підтверджує його конструкт, співвідносний зі словом *матерія*, водночас заперечення не поширюється на слова *принцип і сфера зла*, адже при трансформації називаємо не *це*.

«Церква – не це небо на землі, місце, де Отець Небесний обитає й рухається» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002]. Заперечна частка щодо референта займенника *це* і не підтверджує його конструкт, співвідносний зі словом *церква*, водночас заперечення не поширюється на слова *небо на землі, місце*, адже при трансформації називаємо не *це*.

«Тепер знав Агапіт, що християнство – це не вік похилий» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002]. Заперечується словосполучення *вік похилий*, яке не відповідає конструкту із *це*, компонентом якого є слово *християнство*.

Отже, прономінативний ад'єктив *це* в синтаксичних конструкціях утворює анафоричний конструкт, співвідносний з референтом, який виступає смисловим джерелом (антецедентом). Здійснюється вказівка на дію, ситуацію, предмет.

Інформація, яка виражена займенником *це*, може стверджуватися або заперечуватися:

«Але ось війна, вбивства, брат іде на брата, голод, неправда, підступність – хіба це не поразки золотого глузду, хіба це якість в'яжеться з ним?» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002].

У результаті повторного згадування предикатів утворюється предикативна анафора. Антецедентом до прономінативного ад'єктива *це* виступає вся предикативна частина, до складу якої входять семантичні актанти (аргументи) з предикатом, а в результаті їх співвіднесення утворюється предикативна анафора.

При предикативних анафоричних відношеннях анафоричний конструкт *це* може співвідноситися з:

1) однією клаузою (предикативною частиною): *«Попельначенко зник говорити безапеляційним, командувальним голосом, і це якість не зрозуміло гармонізувало з його це надто молодими рисами обличчя й худорлявою постаттю»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005];

2) двома клаузами (предикативними частинами): *«Славина прошигнула дрібненькою, курячою ходою поміж чоловічими посталями і вчепилась руками в Горобенків портфель. Це одразу ж збурило Горобенка й нагало ворожості»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005];

3) трьома клаузами (предикативними частинами): *«Підступи з боку можновладців, здирства, нахабність найманців – ось з чим зіткнувся тоді Ярослав, і вже до кінця днів своїх сам він не буде ні підступним, ні здирцем, намагатиметься бути прямодушним по-своєму, хоч іноді дорого платитиме за це»* (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

4) п'ятьма клаузами (предикативними частинами): *«Але сьогодні в ньому прокинулося давнє, сьогодні на ньому схрестилися усі погляди, сам*

імператор стежить за кожним його порухом, сьогодні він їм усім відплатить за свою неповноцінність, він покаже, як це робиться, вони це ніколи не бачили і, мабуть, ніколи й не побачать такого вправного, такого точного й нещадного ката, як він» (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002].

Антецедент може бути репрезентований складною клаузою, яка в свою чергу складається з головної і залежної клауз, з якими співвідноситься анафоричний конструкт *це*: *«Щоб почати розмову, треба було вимкнути телевізор. А це означало остаточно роздратувати Андрія, у цьому разі він замкнеться, замурує всі хідники, по яких до його душі може долинути бодай якась рахманне слово»* (Ю. Мушкетик «Біла тінь»)[Мушкетик 2004].

У безсполучникових реченнях прономінативний ад'єктив *це* використовується для перенесення інформації, а також для поєднання частин речення анафоричним зв'язком: *«Прижовкві соснові гірлянди, паперові прапориці, неохайно прибиті портрети вождів, забруднені мухами й чиймись пальцями плакати, розстроєне піаніно, на якому вічно хто-небудь несамовито вистукує “Інтернаціонала”, – все це виглядало холоднувато й незатишно»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005].

Займенник *це* виступає в ролі вказівного, поєднаного із особовим займенником з метою підкреслити попередній контекст: *«Так, так – треба кількох крапель крові на землі. Це вона тільки змие все»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005];

«І стало боляче за книжки. Це ж вони – останнє “речове”, що тріскаками перелетіло через піну, уступи й хвилі порогів революції. Це ж вони тільки можуть потаєнці, в чотирьох стінах похмурої, вогкої кімнати розповісти так багато, багато» (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005].

Важливе уживання вказівного займенника *це* з іменником: *«Горобенко уважно вивчав Радченкове обличчя. Це обличчя жсваво мінилося – брови, очі, рот, підборіддя і навіть волосся з вухами увесь час рухались, і через це здавалось, що перед Радченком не телефонна рурка, а тут збоку сперечається жива людина, або в іншому разі – це говорить сам із собою небезпечний божевільний»* (Б. Антоненко-Давидович «Смерть»)[Антоненко-Давидович 2005].

У тексті можна виділити два способи вживання прономінативного ад'єктива *це*:

1) у самостійному вживанні, наприклад: *«Ката облили водою, але це не допомогло»* (П. Загребельний «Диво»)[Загребельний 2002];

2) у сполученні *все це* як узагальнювального слова, наприклад: *«То якесь сколихнення час від часу перебігало по нерівній шерензі, мовби зсудомлюваній від болю, і тоді Шнурре знав, що то подіяли не його високі теорії, а нелюдське виснаження і десь у глибині хтось там мав упасти на землю, але його підтримували, водночас ховаючи від пильних очей наглядачів і самого “лектора”, то хтось, вже й не ховаючись переступив з ноги*

на ногу, то хтось дивився на захмарене кийське небо, то повертав голову доярів, де вже зранку починалося татакання кулеметів. Але все це безмовно, ніхто не виказав видимої неухважності, якось виходило навіть так, що всі пильно дивилися на професора Шнурре, не спускали з нього погляду, навіть одвертаючись на мить туди чи сюди, отож у нього не було ніяких підстав скаржитися на невдячність аудиторії, його лекції не переривалися жодним інцидентом, спокійним голосом, не підвищуючи тону, він відчитував черговий шматок, підводився, дякував за увагу, денчик складав його стільчика, перекладач знімав пенсне й протирав скельця, і вся трійця, очолювана штурмбанфіурером, йшла собі, щоб на завтра прийти знову» (П. Загребельний «Диво») [Загребельний 2002]. У наведеному сегменті первинна інформація, введена попереднім реченням, функціонує як

антецедент, а сполучення *все це* забезпечує анафоричний зв'язок між синтаксичними конструкціями.

Таким чином, аналізований матеріал репрезентує прономінативний ад'єктив *це* як засіб текстотворення, оскільки він переносить інформацію з однієї синтаксичної конструкції або її частини в іншу синтаксичну конструкцію, залежну за змістом від першої, метою при цьому є повтор висловлених думок, названих подій, явищ, предметів, а також узагальнення інформації у сполученні *все це*.

Висновки. Як показують результати дослідження, займенник *це* слугує засобом компресії, економії тексту, а також співвіднесення з окремим словом, словосполученням, реченням чи текстом, виступаючи водночас засобом як граматичної, так і семантичної організації тексту. Пронімінативний ад'єктив *це* виступає одним із компонентів когезії текстової організації.

Література

1. Антоненко-Давидович Б. Т. Смерть. URL: http://ukrlit.org/antonenko_davydovych_borys_dmytrovych/smert (дата звернення: 06.04. 2025).
2. Білий Д. Заложна душа: роман. URL: <https://4read.org/807-bliy-d-zalozhna-dusha.html> (дата звернення: 12.09.2024).
3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. Київ, 2004. 400 с.
4. Волчанська Г.В. Функціонування займенникових слів у структурі тексту: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2004. 19 с.
5. Гериш Н.С. Текстотвірний потенціал анафоричних відношень. *Українознавчі студії*. 2012–2013. № 13–14. С. 42–47.
6. Гуйванюк Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць: монографія. Чернівці, 1999. 336 с.
7. Довженко О.П. Зачарована Десна. URL: http://ukrlit.org/dovzhenko_oleksandr_petrovych/zacharovana_desna (дата звернення: 06.04.2025).
8. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк, 2011. 992 с.
9. Загребельний П.А. Диво: роман. URL: http://ukrlit.org/zahrebelnyi_pavlo_arhypovych/dyvo (дата звернення: 06.04.2025).
10. Кононенко В.І. Текст і смисл: монографія. Київ ; Івано-Франківськ, 2012. 272 с.
11. Мушкетик Ю. Біла тінь: роман. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=991> (дата звернення: 12.09.2024).
12. Процюк С.В. Маски опадають повільно: роман. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/printit.php?tid=13804> (дата звернення: 12.09.2024).
13. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ, 1994. 670 с.
14. Шкляр В.М. Чорний ворон: роман. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10350> (дата звернення: 12.09.2024).
15. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. Київ, 1998. 335 с.
16. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. Київ, 2004. 406 с.

References

1. Antonenko-Davydovych B.T. (2005) Smert [Death]. URL: http://ukrlit.org/antonenko_davydovych_borys_dmytrovych/smert (data zvernennia: 12.09. 2024) [in Ukrainian].
2. Bilyi D. (2004) Zalozhna dusha: roman [Hostage Soul novel]. URL: <https://4read.org/807-bliy-dzalozhna-dusha.html> (data zvernennia: 12.09.2024) [in Ukrainian].
3. Vykhovane I.R., Horodenska K.H. (2004) Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy [Theoretical Morphology of Ukrainian Language]. Kyiv: Pulsary. 400 s. [in Ukrainian].
4. Volchanska H.V. (2004) Funkcionuvannia zaymenykovykh sliv u strukturi tekstu [Functioning of Loan Words in the Structure of the Text]: (PhD thesis), 10.02.01 Kirovohrad. 19 s. [in Ukrainian].
5. Herysh N.S. (2012–2013) Tekstotvirnyi potencial anaforychnykh vidnoshen [Textual Potential of Anaphoric Relations]. *Ukrainoznavchi studii*. № 13–14. S. 42–47 [in Ukrainian].
6. Huyvaniuk N.V. (1999) Formalno-semantichni spivvidnoshennja v systemi syntaksychnykh odynyc [Formal-Semantic Relations in the System of Syntactic Units]. Chernivci: Ruta. 336 s. [in Ukrainian].

7. Dovzhenko O.P. (2008) Zacharovana Desna [Desna is Enchanted]. URL: http://ukrlit.org/dovzhenko_oleksandr_petrovych/zacharovana_desna (data zvernennia: 06.04.2025) [in Ukrainian].
8. Zahnitko A.P. (2011) Teoretychna hramatyka suchasnoi ukrainskoi movy. Morfolihiia. Syntaksys. Monohrafiia. [Theoretical Grammar of Modern Ukrainian Language. Morphology. Syntax. Monograph]. Doneck: DonNu. 992 s. [in Ukrainian].
9. Zahrebelnyi P.A. (2002) Dyvo: roman. [Miracle: novel] URL: http://ukrlit.org/zahrebelnyi_pavlo_arhypovych/dyvo (data zvernennia: 06.04.2025) [in Ukrainian].
10. Kononenko V.I. (2012) Tekst i smysl. Monohrafiia [Text and Meaning. Monograph]. Kyiv-Ivano-Frankivsk. 272 s. [in Ukrainian].
11. Mushketyk Yu. (2004) Bila tin: roman [White Shadow: novel]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=991> (data zvernennia: 12.09.2024) [in Ukrainian].
12. Prociuk S.V. (2011) Masky opadayut povilno: roman [Masks are Falling off: a novel]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/printit.php?tid=13804> (data zvernennia: 12.09.2024) [in Ukrainian].
13. Slynyk I.I., Huyvaniuk N.V., Kobylanska M.F. (1994) Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: Problemni pytannia [Syntax of Daily Ukrainian Language: Nutrition Problems]. Kyiv. 670 s. [in Ukrainian].
14. Shklyar V.M. (2009) Chornyi voron: roman [Black Raven: a novel]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10350> (data zvernennia: 12.09.2024) [in Ukrainian].
15. Shtern I.B. (1998) Vybrani topiky ta leksykon suchasnoi linhvistyky: encyklopedychnyi slovnyk dlia fakhivciv z teoretychnykh humanitarnykh dyscyplin ta humanitarnoi informatyky [Selected Topics and Lexicon of Modern Linguistics: an Encyclopedic Dictionary for Scholars from Theoretical Humanities Disciplines and Humanities Computer Science]. Kyiv: ArTek. 335 s. [in Ukrainian].
16. Shulzhuk K.F. (2004) Syntaksys ukrainskoi movy [Syntax of Ukrainian Language]: pidruchnyk. Kyiv: Akademiia. 406 s. [in Ukrainian].

PRONOMINATIVE ADJECTIVE AS A MEANS OF TEXT CREATION

Abstract. The article is devoted to the pronominal adjective as a means of text creation, which has two positions, namely: the pronoun it is used as an ordinary substantive word or the pronoun it is used as one of the main components of a binominal sentence.

It is relevant to determine the role of anaphoric relations in the semantic organization of a sentence and related syntactic constructions. It is known that a person in his thinking and communicative activity operates not so much with linguistic units, but with constructs that have a variety of manifestations in syntactic models and text.

The purpose of the study is to investigate and describe actant (argumentative) and predicate anaphoric relations with a pronominal adjective.

The implementation of the set goal led to the implementation of the following tasks: 1) to generalize the concept of anaphoric relations as a type of semantic relations; 2) to investigate anaphoric relations with a pronominal adjective this in a literary text.

Attention is drawn to the fact that this pronoun is a universal anaphora-deictic word that can refer to any fragment of the text. An anaphoric construct is related to an antecedent (semantic source), which is represented by semantic actants and semantic predicates. From the positions of semantic syntax, actant and predicate anaphora are distinguished. By actant (argument) anaphora we mean the relationship between semantic actants (arguments), which consist in the fact that the meaning of one semantic actant includes a reference to another, by predicate – the relationship between the anaphoric construct and the predicate. The antecedent as a component of anaphoric relations is represented by several types of constructions: individual words, word combinations, a complete syntactic construction, large sections of the text, namely: a noun with a preposition, a substantive adjective, a verb combination. The pronoun it in syntactic constructions can act as a subject and an object. The connection between the anaphoric construction and the antecedent is established at the level of one syntactic construction or at the level of adjacent syntactic constructions, paragraphs. Anaphoric connection can combine predicative parts of a syntactic construction, adjacent syntactic constructions and at the same time acts as a means of linking information in the text. The pronoun it is used in the case of referring the addressee to the previous context – retrospective anaphoric relations, which are formed as a result of mentioning a predicate with semantic arguments (actants) by a pronominal adjective, as well as in the case of referring to the following fragments of the context – prospective anaphoric relations, which are formed by using the preposition of the pronoun it and the postposition of the predicate with arguments (actants). The pronominal adjective correlates with the following antecedent, which we qualify as cataphoric relations. The pronoun it transfers the meaning of one syntactic construction to the second syntactic construction and makes it dependent on the first. With predicative anaphoric relations, the anaphoric construct can be related to one clause, two clauses, three clauses, five clauses. The participation of the adjective in the expression of actant, predicate and predicative anaphors is highlighted.

As the results of the study show, the pronoun this serves as a means of compression, economy of the text, as well as correlation with a separate word, phrase, sentence or text, acting at the same time as a means of both grammatical and semantic organization of the text. The pronominal adjective this acts as one of the components of the cohesion of the text organization.

Keywords: anaphoric relations, pronominal adjective, actant, predicate and predicative anaphora, clause, anaphoric construct.

© Гериш Н., 2025 р.

Надія Гериш – учитель-методист Чернелицького ліцею Коломийського району Івано-Франківської області; herysnadia@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0007-6432-6412>

Nadia Herysh – Teacher-Methodologist at Chernelytsia Lyceum, Kolomyia district, Ivano-Frankivsk region; herysnadia@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0007-6432-6412>